

Відгук

офіційного опонента Воробйової Л. С. на дисертацію Курбатова С.В. «Феномен університету в контексті глобальних трансформацій», подану на здобуття наукового ступеня доктора філософських наук за спеціальністю 09.00.10 – філософія освіти

Тема дисертації Курбатова Сергія Володимировича «Феномен університету в контексті глобальних трансформацій» – не випадкова і надзвичайно актуальна. У XXI столітті проблеми освіти стають пріоритетними в усьому світі, оскільки від їх успішного вирішення значною мірою залежить майбутнє кожної країни і людської цивілізації у цілому. Недаремно у доповіді ЮНЕСКО ще у 2005 році був визначений магістральний шлях розвитку сучасної цивілізації – до суспільства знань.

Потреба у переосмисленні місії університету як вищої ланки у системі освіти викликана новою роллю знань у добу бурхливої глобалізації та розвитку новітніх технологій на основі високої інтелектуалізації та інтенсивного зростання обсягу інформації. Особливо актуальним таке переосмислення є для України, де за умов утвердження незалежності і одночасного переходу до постіндустріального, а в перспективі й інформаційного суспільства не тільки відбуваються докорінні трансформації у царині вищої освіти, а на якісно новий шабель підноситься її суспільна значущість і цінність. Для того, щоб посісти гідне місце у світовому співтоваристві, Україна за допомогою своєї системи вищої освіти має не тільки готувати висококваліфікованих фахівців, але й формувати соціально зрілих, відповідальних, культурних, духовно розвинутих громадян країни, які б відчували себе водночас і відповідальними громадянами світу. Яким чином перебудувати пострадянську систему вищої освіти в національну українську, яким чином зберігаючи продуктивні національні надбання імплементувати у систему вітчизняної вищої освіти найкращі світові стандарти, яку модель університету обрати, як розбудувати в Україні

університет світового класу? На ці питання і спрямований задум дисертаційного дослідження С.В. Курбатова – на основі філософської рефлексії глобальних часових і просторових трансформацій, що визначають сучасний стан університетської освіти, віднайти ті моделі університету, які здатні перетворити цей освітній інститут на інноваційний ресурс модернізації України, перетворити його на проривний майданчик для розвитку всього українського суспільства і спроектувати ці моделі у дійсність розвитку вітчизняної системи вищої освіти.

Потрібно відразу зазначити, що мета дисертаційного дослідження – концептуально осмислити глобальні трансформації університету крізь призму фундаментальних філософських категорій часу та простору – досягнута. На підставі застосування інтегративного авторського теоретико-методологічного підходу до аналізу університетської місії на внутрішньо поєднаних та транскордонних перехрестях – темпоральному (навчання і дослідження) та просторовому (націоналізація та інтернаціоналізація) у дисертації виявлено і прослідковано взаємні переходи просторових і часових характеристик місії університету, її універсальних і контекстуальних, глобальних і локальних, часових і позачасових вимірів, що задає перспективний новий напрям у філософії освіти. Підставами для такого висновку є наступне.

По-перше, дисертант застосував новий евристичний інструментарій для осмислення глобальних комплексних трансформацій сучасного університету із врахуванням багатовимірних викликів і можливих відповідей на них.

По-друге, наскрізним компонентом усіх розділів дисертації є виявлення просторово-часових характеристик того аспекту життєдіяльності університету, який виступає у них безпосереднім предметом осмислення. Це дозволило дисертанту досягнути комплексного і панорамного бачення феномену університету як культурного феномену і соціальної інституції, осягнути його місію в динаміці його історичних і сучасних трансформацій.

По-третє, дисертант якісно структурував просторово-часові характеристики феномену університету, окресливши тим самим можливі напрями для подальших досліджень, а саме: запропонував нове розуміння просторово-часової специфіки виникнення і розвитку європейських університетів, виникнення і розв'язання просторово-часових парадоксів у розумінні місії університету, специфічної просторово-часової ролі університету у формуванні еліт, ролі університетських рейтингів, можливостей розбудови університетів світового класу, зокрема в Україні.

По-четверте, дисертант залучив до обігу значну кількість англійських наукових праць, які раніше не були перекладені українською мовою, а викладені у них ідеї і теоретичні положення не були актуалізовані у вітчизняних філософсько-освітніх дослідженнях.

І, нарешті, вирішальна підстава – це новизна висновків автора, які достатньо чітко і коректно сформульовані у дисертації.

Я оцінюю дисертацію С. В. Курбатова дуже високо. Це абсолютно самостійне і завершене наукове дослідження, результати якого заслуговують професійної уваги як філософів, так і менеджерів освіти, а особливо тих, хто розробляє засади освітньої політики в Україні, розробляє і впроваджує проекти модернізації вітчизняної системи вищої освіти.

Результати дослідження, здобуті у перших трьох розділах здебільшого можуть становити інтерес для філософів і науковців, які досліджують феномен університету. Тут найбільш евристичними здобутками мені видаються: розкриття концептуального значення виникнення і розв'язання просторово-часових парадоксів у розумінні місії університету на різних історичних етапах функціонування цієї освітньої інституції, що визначали її конкретно-історичну специфіку і майбутню долю; уточнення розуміння співвідношення класичної моделі університету та нових моделей університетської діяльності, що поширюються починаючи з другої половини

XIX сторіччя (дослідницький університет, корпоративний університет, підприємницький університет) з акцентом на характер взаємодії даних моделей в освітньому полі сучасної України; а також уточнення характеру трансформації університету як центру рекрутування та формування еліти в умовах глобалізації та набуття університетською освітою масового характеру з сутнісною диверсифікацією її соціального статусу в рамках формування елітарної та масової університетської освіти з відповідними формами та завданнями освітньої діяльності. Цей теоретичний доробок може бути покладений і в основу розробки освітньої політики та стратегій розвитку університетської освіти в Україні.

Але для тих, хто займається цією справою, предметом спеціальної фахової уваги могли би стати два заключні розділи роботи, насамперед розділ 4, присвячений розгляду історичного становлення та сучасного стану механізмів оцінки якості та ефективності університетської діяльності, зокрема національних та міжнародних університетських рейтингів, а також незалежних агентств, які оцінюють освітні послуги. У цьому розділі С.В. Курбатов надав розгорнутий аналіз існуючих систем університетських рейтингів, обґрунтував їх специфічну просторово-часову роль і розвинув положення про університетські рейтинги як впливовий елемент сучасної освітньої політики та могутній каталізатор змін в університетському середовищі та можливість їх інтерпретації як інноваційної технології впливу на традиційні соціальні інституції та значення взаємодії національного та глобального при формуванні їх індикаторів.

Те саме можна сказати і про результати, здобуті у розділі 5, присвяченому аналізу теоретичних пошуків оптимальних форм та змісту діяльності провідних сучасних університетів. Тут предметом і наукового, і практичного інтересу можуть стати результати аналізу концептуальних підходів до теоретичного обґрунтування та розбудови університету світового класу, трьох основних стратегій його побудови, а також основних помилок,

які трапляються в процесі розбудови університету світового класу. На особливу увагу тут також заслуговує доведення необхідності створення та визначення передумов розбудови університету світового класу в Україні.

На позитивну оцінку заслуговують не тільки результати його проведення, а і хід його розгортання і форма викладу матеріалу. Робота є логічно стрункою, добре продуманою, має належну систему аргументації і обґрунтування. Мова і стиль роботи є чіткими, зрозумілими, образними. Усе це надає результатам роботи достовірності, переконливості та прозорості. Роботу легко і приємно читати як у науковому, так, навіть, у літературному відношенні.

Але як і будь-яке ґрунтовне дослідження, дисертація С.В. Курбатова не позбавлена і певних недоліків. Мої перші три зауваження взаємно пов'язані і обумовлені тим, що у дисертації бракує, на мою думку, такого традиційного, але цілком логічно виправданого розділу, як «теоретико-методологічні засади дослідження».

1) У цілому, дисертант здійснив ґрунтовний аналіз стану наукової розробки проблеми, про що свідчить і весь текст дисертації, і її основні теоретичні положення та наукові здобутки. Але результати цього аналізу переважно зосереджені у «Вступі» і тому представлені у дещо надмірно сконцентрованому вигляді. Хотілось би побачити більш розгорнуту характеристику, насамперед, філософсько-освітнього дискурсу сучасного університету з його увагою до ціннісних і світоглядних аспектів ефективної університетської освіти.

2). Дисертант дійсно розробив і застосував «інтегративний авторський теоретико-методологічний підхід до аналізу університетської місії на внутрішньо поєднаних та транскордонних перехрестях – темпоральному (навчання та дослідження) та просторовому (націоналізація та інтернаціоналізація)» (п.1 новизни). Але узагальнений опис цього підходу,

знов таки, зосереджений у «Вступі», переважно у підрозділі «Методи дослідження». Враховуючи новизну і евристичну плідність розробленої автором методологічної програми, хотілось би ознайомитись із нею більш докладно.

3). Ключовим словом дисертаційного дослідження С.В. Курбатова є «глобальні трансформації» і хотілось би вже у першому розділі познайомитись із авторським аналізом основних теоретико-методологічних підходів до їх осмислення, що наявні у сучасній науковій літературі, зокрема і вітчизняній. Тим більше, що серед дослідників глобальних трансформацій є так звані «гіперглобалізатори», які сучасні глобальні зміни вважають відкриттям нової ери, в якій народи зростаючою мірою об'єднуються і повинні рухатися якомога швидше до Pax Democratica, є «скептики», для яких глобалізація постає міфом, що «прикриває» сутність поступової сегментації світу на регіональні блоки, є «трансформаціоналісти», які сприймають історичні безпрецедентні, глибокі різновекторні зміни світу як необхідну адаптацію народів до взаємозалежного поступу світової спільноти та інші. Зрозуміло, що представники цих різних позицій будуть по-різному бачити долю університету у контексті глобальних трансформацій.

Мої наступні зауваження мають переважно характер побажань щодо продовження дослідження у майбутньому:

4). Із поля зору автора практично повністю випала людина і як Homo educandus, і як суб'єкт усіх модернізаційних перетворень, і як унікальна особистість на задоволення, а також формування і розвиток освітніх потреб якої університет має спрямовувати свої зусилля.

5). Випустивши із поля зору людину, дисертант випустив із поля зору і виховну функцію університету, яка до речі, була разом із навчанням і дослідженням однією із складових класичної моделі університету, розробленою Вільгельмом фон Гумбольдтом. У сучасних же дискусіях про

місію університету питання про його виховну, людинотворчу функцію ставиться з особливою гостротою, як у зв'язку із потребою виробити в університетській освіті нову конфігурацію інтелектуальної і моральної освіти, так і у зв'язку із вимогою переходу від освіти на все життя до освіти впродовж усього життя, тобто вплетення освіти у саму тканину життєтворчості людини.

Незважаючи на висловлені зауваження і побажання, маю усі підстави зробити висновок, що загалом дисертація С.В. Курбатова є самостійним, завершеним та цілісним дослідженням надзвичайно актуальної і недостатньо розробленої у філософській літературі теми. Її висновки є обґрунтованими і мають ознаки наукової новизни. Дисертація і автореферат оформлені належним чином і за змістом своїх основних положень є тотожними. Зміст автореферату, монографії та 25 публікацій у фахових виданнях (6 із них у закордонних наукових виданнях) адекватно і повно розкриває основні положення дисертації. Апробація основних положень дисертаційного дослідження на наукових конференціях, симпозіумах і форумах є цілком переконливою.

Можна зробити загальний висновок: дисертація «Феномен університету у контексті глобальних трансформацій» відповідає чинним вимогам до докторських дисертацій і паспорту спеціальності 09.00.10 – філософія освіти, а її автор – Курбатов Сергій Володимирович – заслуговує на присудження наукового ступеня доктора філософських наук за спеціальністю 09.00.10 – філософія освіти.

Офіційний опонент –

доктор філософських наук, професор,

завідувач кафедри філософії та політології

Національного університету

державної податкової служби України

Воробйова Л.С.

О.А. Зрובה
засідчує
звичайний секретар НУДПСУ України

18 09 2015